

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΠΕΤΣΙΕΡΗ

Τακτικού καθηγητού τῆς Παιδαγωγικῆς

Διευθυντοῦ τοῦ Ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς

ΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸ θέμα τῆς ἀναδιοργάνωσεως τῆς παιδείας ἀνακύπτει περιοδικῶς λόγῳ τῆς ὑφῆς τῆς παιδευτικῆς λειτουργίας. Ἔργον ταύτης εἶναι ἡ φροντίς διὰ τὴν τελειοτέραν σωματοψυχικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων μελῶν τῆς κοινωνίας καὶ τὴν ἔνταξιν των εἰς τὸ ἐθνικὸν σύνολον. Ἀφοῦ κατανοήσουν τὴν κοινὴν ζωὴν δέον νὰ ἐτοιμάζωνται, ὅπως ἐργασθοῦν ὄχι μόνον πρὸς συντήρησιν ἀλλὰ καὶ προαγωγὴν ταύτης, ἀναλόγως τοῦ ἀτομικοῦ δυναμισμοῦ ἐκάστου.

Ἡ ζωὴ ὅμως ἔχει ἐγγενῇ τὴν κίνησιν, τὴν πορείαν, τὴν ἀνάγκην λήψεως θέσεως ἔναντι νέων συμβάντων καὶ νέων στοιχείων, ποὺ τὴν συνθέτουν ἀδιαλείπτως. Ἐκεῖθεν ὑφίσταται ἀδιαλείπτους προσδιορισμοὺς καὶ ἡ παιδεία, ὑποχρεομένη ἀνὰ πᾶσαν γενεὰν νὰ βασανίξῃ τὸ ἔργον της ὡς πρὸς τὴν ἐπαρκειάν του. Ἰδιαιτέρως ἐπιβάλλεται τοῦτο ἔπειτα ἀπὸ μεγάλα γεγονότα, ὅπως πολέμους, ἐπαναστάσεις, κοινωνικὰς μεταβολάς, προόδους ἐπιστημονικὰς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πάροδον ἐνὸς ἀριθμοῦ ἐτῶν, καθ' ἃ εὐρίσκεται ἐν ἐφαρμογῇ ἐν σύστημα παιδείας, γίνεται μία ἀποτίμησις τῶν ἀποτελεσμάτων του.

Μετὰ τοὺς δύο μεγάλους πολέμους καὶ τὰς συνεπείας των, ὡς καὶ τὰς ἀλματώδεις προόδους τόσον τῶν Φυσικῶν ὅσον καὶ τῶν Ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν, ἀνέκρινεν εἰς πλείονας χώρας τὸ ἐρώτημα περὶ ἐπαρκειᾶς τῆς κρατούσης παιδείας. Τοῦτο διετυπώθη τόσον παρὰ θεωρητικῶν τῆς παιδείας, ὅσον καὶ παρὰ κοινωνικῶν ἐρευνητῶν, πνευματικῶν ἰδρυμάτων, ὑπευθύνων πολιτικῶν προσώπων καὶ κρατικῶν ὁργάνων.

Εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ θέμα ἐτέθη τὴν ἐπομένην τῆς ἀπελευθερώσεως, ἡ δὲ μελέτη του ἐξακολοθεῖ μέχρι σήμερον, ἀναγνωρίζομένου ὅτι πᾶσα ἀλλαγὴ εἰς τὰ κρατοῦντα δέον νὰ ἐπιχειρῇται μετὰ πολλῆς προσοχῆς. Ἐκτενέστερον σχέδιον νόμου κατετέθη εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἐθνοσυνέλευσιν μόλις τὸ 1957¹.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἰσῆχθη ἡ ἀναδιοργάνωσις διὰ τοῦ νόμου Buttler τῷ

1. Παραβ. Ministère de l'éducation Nationale, L'organisation de l'enseignement en France, Paris 1957.

1944, συγγρόνως ὅμως παρεσχέθη ἡ δυνατότης διαρκοῦς ἀναπροσαρμογῆς τῶν σχολικῶν προγραμμάτων ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Συμβουλίων Ἐκπαιδευσεως¹.

Εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν ἀπὸ τοῦ 1957 εἰσήχθη ἡ καθολικὴ δεκαετὴς ἐκπαίδευσις, μὲ σκοπὸν ὅπως ὅλος ὁ πληθυσμὸς τελειώνῃ τὴν Μέσῃν Ἐκπαίδευσιν, ἀπλοποιημένην καὶ τεχνικοποιημένην², ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἡ προσπάθεια ἐφάνη ὡς μὴ καλῶς παρασκευασθεῖσα, ἡ δὲ φροντὶς συγκεντρῶται κυρίως εἰς τὴν ἐπιλογὴν ἐξελιξιμῶν ἰδιοφυϊῶν πρὸς κατάρτισιν ἀνωτέρων στελεχῶν.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ μελέτη τοῦ θέματος ἤρχισε τὸ 1945, ἀλλὰ μόλις τὸ 1951 συνετάχθη νόμος ἀναδιοργάνωσεως τῆς παιδείας³, ὅστις ἀπέβλεπεν εἰς δύο τινὰ, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ αὐξηθοῦν τὰ ἔτη τῆς Μέσης Γενικῆς Παιδείας εἰς ὀκτώ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δημιουργηθοῦν Τεχνικαὶ σχολαὶ πλείονων τύπων, κατώτεραι καὶ μέσαι, εἰς αἷς νὰ μορφώνωνται οἱ μέλλοντες ἐπαγγελματίαι.

Ἀνάλογα συνέβησαν μεταπολεμικῶς εἰς τὴν Γερμανίαν, Νορβηγίαν, Ἑλβετίαν καὶ Αὐστρίαν.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ θέμα τῆς ἀλλαγῆς προβάλλεται καθολικῶς, ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, τῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων, δι' ἀποφάσεων τῶν ἐκπαιδευτικῶν κλάδων καὶ παρ' Ἐπιτροπῶν. Ὅλοι συμφωνοῦν διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς, διαφωνοῦν ὅμως σημειοῦνται ὡς πρὸς τὸν τύπον, ὃν δεόν νὰ λάβῃ αὕτη.

Διὰ τῆς παρούσης μελέτης θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ διασαφήσωμεν τὰς γενικὰς προϋποθέσεις τῆς ἀλλαγῆς καὶ νὰ ἐπισημάνωμεν τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα, ἅτινα δεόν νὰ στηρίζωσι τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐθνικῆς παιδείας. Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον, διότι θεμέλιον πάσης θεωρίας περὶ παιδείας δεόν νὰ ἀποτελοῦν αἱ ἀνθρωπολογικαὶ ἐπιστήμαι Ψυχολογία καὶ Κοινωνιολογία. Πλὴν ὅμως τῶν γενικῶν δεδομένων τούτων καθοδηγητικὰ ἀποβαίνουν καὶ τὰ εἰδικὰ στοιχεῖα ζωῆς τῆς χώρας, εἰς ἣν ἐπιχειρεῖται ἐκάστοτε ἡ ἀλλαγή. Ἐν ἀκρόμῃ σημεῖον ἀποφασιστικὸν δεόν νὰ ἀποτελέσῃ ἡ διερεύνησις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐφαρμοσθέντων ἐν αὐτῇ συστημάτων παιδείας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι μόλις πρὸ μιᾶς γενεᾶς, τῷ 1929, εἶχεν εἰσαχθῇ διάρθρωσις τῶν σχολείων ἄλλη ἀπὸ τὴν ὁρισθεῖσαν κατὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας μετὰ τὴν μεγάλην μας Ἐπανάστασιν. Διὰ τὴν ἀλλαγὴν ἐκείνην σήμερον εἶναι ὁμόφωνος ἡ κατακραυγή, ἀκόμῃ καὶ τῶν ἐργασθέντων τότε ὑπὲρ αὐτῆς.

1. Παραβ. Ministry of education, The Nation's Schools, Their Plan and Purpose, London 1945.

2. Παραβ. Korol A., Soviet education for science and Technology, New York 1957 (éd. Wiley).

3. Παραβ. Ministero della Pubblica Istruzione, L'école Italienne, Roma 1952.

I. ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ἡ πορεία ζωῆς τοῦ νέου ἀνθρώπου διέρχεται ἀπὸ στάδια ἢ ἡλικίας, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ἴδια χαρακτηριστικά, ἰδίας δυνατότητας ἐξελίξεως καὶ ἰδιάν σημασίαν διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν προσώπων. Εἶναι ἡ βρεφικὴ ἡλικία (1ον-3ον ἔτος), ἡ νηπιακὴ (4ον-5ον ἔτος), ἡ παιδικὴ (6ον-10ον ἔτος), ἡ προεφηβικὴ (11ον-13ον ἔτος) καὶ ἡ ἐφηβικὴ (14ον-18ον ἔτος). Τὰ στάδια ταῦτα εἶναι πανανθρώπινα. Μόνον παραλλαγὴ τις περὶ τὴν ἑναρξιν καὶ λῆξιν των συμβαίνει ἀναλόγως τῆς φυλῆς ἢ τῶν αἰτόμων.

Πᾶσαι αἱ ἡλικίαι ἀπαιτοῦν φροντίδα, ἵνα υποβοηθηθῇ ἡ κανονικὴ ἐξελίξις. Τῆς βρεφικῆς τὴν φροντίδα ἐπιτελεῖ καθολικῶς ἡ οἰκογένεια, τῆς δὲ νηπιακῆς εἴτε ἐξ ὀλοκλήρου ἡ οἰκογένεια, εἴτε ἐν μέρει καὶ οἱ παιδικοὶ σταθμοὶ καὶ τὰ νηπιαγωγεῖα.

Πλήρη παιδευτικὴν φροντίδα ὑφίσταται κατὰ πρῶτον ἡ παιδικὴ ἡλικία διὰ τοῦ στοιχειώδους σχολείου. Ὡς ὄριον ἐνάρξεώς της θεωρεῖται ἡ ὠριμότης πρὸς σχολικὴν ζωὴν ἀπαιτοῦσα 1ον πλήρη ἐπάρκειαν διὰ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας καὶ κυριαρχίαν ἐπ' αὐτῶν, 2ον δεκτικότητα πρὸς συμμόρφωσιν εἰς κανονισμοὺς ὁμαδικῆς ζωῆς καὶ ἀντοχὴν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις της, 3ον ἱκανότητα πρὸς συγκέντρωσιν τῆς προσοχῆς εἰς ἓν ἔργον ἐπὶ τι διάστημα χρόνου καὶ 4ον συνειδησιν καὶ συμμόρφωσιν εἰς ἐπιτρεπόμενα καὶ ἀπαγορευόμενα. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὑπάρχουν εἰς τοὺς κανονικοὺς παῖδας περὶ τὸ 6ον ἔτος ζωῆς, τὸ ὅποιον ὀρίζεται διεθνῶς δι' ἑναρξιν φοιτήσεως εἰς σχολεῖον. Τέρμα τῆς σχολικῆς ἡλικίας θεωρεῖται τὸ 18ον ἔτος. Ὅτε ἔλαβε τὴν πλήρη διαμόρφωσίν της ἡ ἰδέα τῆς παιδείας εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν 5ον αἰῶνα, ἤρχισε διὰ τῶν γραμματιστῶν ἐσυνεχίζετο διὰ τῶν διδασκάλων καὶ σοφιστῶν καὶ ἐτελείωνε μὲ τὴν ἐφηβείαν καὶ τὰς μυσέας της, περὶ τῆς ὁποίας μᾶς ὁμιλοῦν λεπτομερῶς ὁ Ἀριστοτέλης¹ καὶ ὁ Πλούταρχος².

Εἰς τὰς ἡμέρας μας ἡ ἀπαίτησις συνεχοῦς ἐπιδράσεως μορφωτικῆς κατὰ τὸ διάστημα τῶν 6-18 ἐτῶν προβάλλει ἐπιτακτικῇ, διότι διὰ πᾶν ἔργον εἶναι ἀναγκαῖα εὐρεῖα μόρφωσις. Ἀμφισβήτησις ἔχει ἀναφανῆ περὶ τῶν βαθμίδων σχολείων, ἅτινα θὰ καλύψουν τὸ δωδεκαετὲς τοῦτο διάστημα, προελθούσα ἐκ τῆς μὴ σαφοῦς διακρίσεως τῶν ἡλικιῶν, αἵτινες περιλαμβάνονται ἐν αὐτῷ καὶ τοῦ ἐπηρειασμοῦ ἀπὸ τὰς κατὰ συνήθειαν ἀναφερομένας, τὴν τῶν παίδων καὶ ἐφήβων.

Ἡ πεῖρα τῶν ἀνατρεφόντων καὶ ἐκπαιδευόντων παῖδας, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας μία περίοδος μὲ αὐτοτελῆ γνωρίσματα, ἡ *προεφηβικὴ*. Τὸ αὐτο-

1. Ἀθηναίων Πολιτεία 42.

2. Συμποσιακῶν προβλημάτων IX, 1.

μον τῶν 11-13 ἐτῶν δὲν εἶναι οὔτε παῖς οὔτε ἔφηβος, ἀλλὰ κάτι ἰδιότυπον. Διαφέρει ὡς πρὸς τὰ ψυχολογικὰ στοιχεῖα τόσον ἀπὸ τὸν 9ετῆ παῖδα, τὸν προσωποιοῦντα τὴν ἀγαθότητα, ἀθωότητα καὶ εὐπείθειαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐσώστροφον καὶ εὐθικτον ἔφηβον. Εἶναι τὸ «ζιζάνιον» τὸ σκληρὸν καὶ θορυβῶδες, «τὸ πειρακτῆριον», τὸ ἀδιαφοροῦν διὰ τὰ ἐνδύματά του καὶ τὴν καθαριότητά του, τὸ καταστρέφον τὰ πράγματα διὰ τὰς κατασκευάς του, τὰς διεπομένας οὐχὶ ἀπὸ παραγγελίαν ἢ μίμησιν, ἀλλ' ἀπὸ προσωπικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ προτιμήσεις. Ἡ περίοδος αὕτη καθορίζεται ὑπὸ τῆς συγγρόνου Ψυχολογίας ὡς ἀποτελοῦσα ἰδιαιτέρον στάδιον ζωῆς, τὸ προεφηβικόν.

Ἡ διάκρισις τῆς ἡλικίας ταύτης ἀναφέρεται ὡς εἰσηγμένη ἥδη εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτε ὁ Λυκούργος ἐνομοθέτει «ἐκάστη ἡλικία ἴδια ἐπιτηδεύματα»¹. Ἐκεῖ διεκρίνοντο οἱ «παῖδες», τῶν ὁποίων ἐπιτήδευμα ἦτο ἡ σκληραγωγία καὶ εὐπείθεια, οἱ «μείρακες»², οἱ ἀσκούμενοι εἰς τὴν αἰδῶ καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν μεγαλυτέρων καὶ οἱ «ἡβῶντες», οἱ παρωδούμενοι εἰς ἀγῶνας μεταξύ των, ἵνα διακριθῶσιν οἱ γενναιότεροι καὶ βουλευτικώτεροι³.

Ἀπαίτησις τῆς ψυχολογικῆς ταύτης διαπιστώσεως εἶναι ἡ τάσις τῆς διαμορφώσεως ἰδίας βαθμίδος σχολείου, τοῦ προεφηβικοῦ, εἰς ὃ νὰ ἀσκήται ἀγωγή σύμμετρος πρὸς τὰς ψυχικὰς ἀνάγκας τῆς ἡλικίας ταύτης. Ἡ παλαιότερα διάκρισις παίδων-ἐφήβων εἶχεν ὁδηγήσει εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν δύο βαθμίδων σχολείων, τοῦ Στοιχειώδους διὰ τοὺς παῖδας καὶ τοῦ Γυμνασίου ἢ Λυκείου διὰ τοὺς ἐφήβους. Ἡ ἐγκατάμειξις ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον παίδων ἀπὸ τοῦ 12ου-18ου ἔτους διεπιστώθη ὅτι βλάπτει ψυχολογικῶς τοὺς τροφίμους, διότι βιάζει τὸν πρόσηβον νὰ ὀριμάσῃ ἑνωρίτερον ἐπὶ βλάβῃ τοῦ σωματοψυχικοῦ του δυναμισμοῦ δι' ὅλην τὴν ἔπειτα ζωὴν. Ἡ ἀνάγκη σχολικῶν βαθμίδων ἀντιστοίχων πρὸς τὰς ψυχολογικὰς ἡλικίας ἐπιβάλλει σήμερον ὡς θεσμὸν τὴν διαμόρφωσιν ἑνὸς ἐνδιαμέσου σχολείου μεταξύ Στοιχειώδους σχολείου καὶ Γυμνασίου, τοῦ καλουμένου *Μέσου σχολείου*.

Ἡ Γαλλία μεταπολεμικῶς ζητεῖ νὰ συνενώσῃ τὰς τάξεις τῆς école primaire supérieure μὲ τὰς κατωτέρας τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἵνα διαμορφώσῃ «les écoles moyennes», ἢ «écoles d'orientation»⁴, περιλαμβάνοντα τοὺς παῖδας 11-13 ἐτῶν, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐν τέλει τοῦ παρόντος ἄρθρου παρατιθεμένου σχήματος ὑπ' ἀριθ. 1, Περὶ ὀργανώσεως τῶν Γαλλικῶν σχολείων, ἐν τῇ σελίδι 191.

1. Ξενοφῶντος, Λακεδαιμονίων Πολιτεία V, 1.

2. Ὁ ὅρος *πρόσηβος* ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, ὡς βλέπομεν εἰς τὸ *Ἐνύπνιον* τοῦ Λουκιανού.

3. Ξενοφῶντος, ἐνθ' ἀνωτ., II-IV.

4. Παραβ. Le projet de réforme de l'enseignement en France (Sup. Educ. Nat. 18-10-56), σελ. 3. Ἐπίσης L'organisation de l'enseignement en France, σελ. 23, 33.

Ἐν τῇ Ὁμοσπονδιακῇ Δυτικῇ Γερμανίᾳ μετὰ τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως (Grundschule) καὶ τῶν Γυμνασίων, Λυκείων καὶ Μέσων Ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν ζητεῖται νὰ διαμορφωθῇ ἓν Μέσον σχολεῖον (Mittelschule). Τοῦτο φαίνεται εἰς τὰς ἐν τέλει τοῦ ἄρθρου παρατιθεμένας διαρθρώσεις τῶν σχολείων¹ τοῦ Ἀμβούργου καὶ τῆς Βρέμης (σχήματα 2 καὶ 3, σελῖς 192).

Ἡ Ἰταλία ἀπεδέχθη ὀριστικῶς τὴν τριμερῆ διάρθρωσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἰδρύσασα μεταπολεμικῶς τὴν Scuola media unica, ὡς ἐνδιάμεσον μετὰ τῶν πενταετῶν Scuole Elementari καὶ τῶν Ginnasio, Liceo καὶ Istituto ποικίλων τύπων². Τοῦτο φαίνεται εἰς τὸ ἐν τέλει τοῦ ἄρθρου παρατιθέμενον σχῆμα ὑπ' ἀριθ. 4, ἐν σελίδι 192β.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ διάρθρωσις τῶν σχολείων εἰς τρεῖς βαθμίδας ὑπῆρξε θεσμὸς ἰσχύσας ἐπὶ τρεῖς γενεάς. Ὁ μὲν Νόμος τοῦ 1834 ἴδρυνε τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα μὲ φοίτησιν ἀπὸ τοῦ 5ου - 12ου ἔτους περιορισθεῖσαν ὅμως ἐν τῇ πράξει εἰς τετραετῇ, ὃ δὲ Νόμος τοῦ 1836 περὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὥριζε δύο κύκλους ἐπαλλήλους δι' αὐτήν, τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον (τριετὲς) καὶ τὸ Γυμνάσιον (τετραετὲς).

Εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον ὁ πρόσηβος ἐλάμβανεν αὐτοτελῇ γενικὴν μόρφωσιν, ἐξελίσσουσιν αὐτὸν πνευματικῶς καὶ ἐφοδιάζουσιν διὰ γενικῶν γνώσεων χρησίμων εἰς τὴν ἀσκήσιν ποικίλων ἐπαγγελμάτων. Οὗτος ἀπέκτα συγχρόνως συνείδησιν περὶ τῶν κλίσεών του καὶ ἰκανοτήτων του, ὥστε τόσον ὁ ἴδιος, ὅσον καὶ οἱ γονεῖς ἀπεφάσιζον εὐχερέστερον εἴτε διὰ συνέχισιν σπουδῶν εἰς τὸ Γυμνάσιον, εἴτε δι' ἔνταξιν εἰς ἐπάγγελμα.

II. ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ἡ διάρθρωσις τῆς Παιδείας εἰς ἓν κράτος πρέπει νὰ καθοδηγῇ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν τῆς πραγματικότητά, ἀφοῦ ἄλλωστε κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Durkheim ἀγωγή εἶναι ἡ συστηματικὴ « ἐνσωμάτωσις εἰς τὴν κοινωνίαν » (socialisation) »³ τῆς νέας γενεάς.

Ἡ κοινωνικὴ πραγματικότης ἐκάστης χώρας συντίθεται ἀπὸ τὸν διαφορισμὸν τῶν ἔργων τῶν κατοίκων, ἀπὸ τὴν εἰς οἰκισμοὺς κατανομήν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀπὸ τὰς οἰκονομικὰς δυνατότητας τοῦ ἐδάφους καὶ ὑπεδάφους καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς τὴν προσδιορίζομένην τόσον ἐκ τῆς

1. Κατὰ Hilker F., Die Schulen in Deutschland Bad Nauheim 1954, σελ. 94 - 95.

2. Παραβ. Ministero della Pubblica Istruzione, L'école Italienne, Roma 1952, σελ. 51.

3. Durkheim E., Education et Sociologie, 4e éd., Paris 1933, σελ. 119.

θέσεως τῆς χώρας, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐπιπέδου πολιτισμοῦ των ἐν δεδομένη χρονικῇ περιόδῳ.

1. Ἡ κατὰ ἀσχολίας διαφοροποιήσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1951 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἦτο :

47,7 % ἀγροτικὸς
15,5 % ἡμιαγροτικὸς
36,8 % ἀστικός¹.

Ἡ σύγκρισις τῆς ἀπογραφῆς ταύτης πρὸς τὰς τρεῖς προηγουμένας, τὴν τοῦ 1940, τὴν τοῦ 1928 καὶ τὴν τοῦ 1920 σημειώνει μετακίνησιν τῶν κατηγοριῶν τούτων πληθυσμοῦ ὡς ἐξῆς² :

Ἀπογραφή	Ἀγροτικὸς πληθυσμὸς	Ἡμιαγροτικὸς πληθυσμὸς	Ἀστικὸς πληθυσμὸς
1920	61,8	15,0	23,2
1928	54,8	14,6	30,6
1940	52,6	15,4	32,0
1951	47,7	15,4	36,8

Τὰ ὡς ἄνω μαρτυροῦν σαφῆ αὔξησιν τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν, φθάνουσιν τὰ 13,6 %. Διὰ τὰς προσεχεῖς δεκαετίας τὸ ποσοστὸν τοῦτο θὰ αὔξηθῇ διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους. Πρῶτον ἡ συνεχιζομένη ἐξέλιξις τῆς τεχνικῆς καὶ ἡ μηχανοποιήσις τῆς καλλιιεργείας θὰ ἐλαττώνουν συνεχῶς τὰς ἐργατικὰς χεῖρας τὰς ἀναγκαιούσας εἰς τὴν γεωργίαν. Οἱ ὑποαπασχολούμενοι ἢ καὶ οὐδεμίαν ἐργασίαν εὐρίσκοντες εἰς τὴν ὑπαιθρον, συντελοῦσης καὶ τῆς διαδοχικῶς αὐξανομένης κατατιμῆσεως τοῦ γεωργικοῦ κλήρου, εἴτε θὰ ἀναζητοῦν ἐργασίαν εἰς τὰς πόλεις, εἴτε θὰ διαμορφώνουν ἀστικά ἐπαγγέλματα εἰς τοὺς μεγαλυτέρους οἰκισμοὺς τῆς ὑπαίθρου. Ἡ βιθμιαία ἀστικοποίησις τῆς ζωῆς τῆς ὑπαίθρου θὰ ἐπιτείνεται λόγῳ αὐξήσεως ταῦ μέσου γεωργικοῦ εἰσοδήματος.

Ἡ ἀξίωσις περὶ καταπολεμῆσεως τῆς ἀστυφιλίας, ἣτις ἦτο ἔντονος μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου 1914-1918 ἤρχισεν ἤδη νὰ ὑποχωρῇ, διότι ἀνεγνωρίσθη, ὅτι ἡ πορεία τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ θέμα τῆς οἰκονομίας θὰ εἶναι ὅλως διάφορος ἀπὸ ὅ,τι ἐδιδάσκετο προηγουμένως. Διεπιστώθη, ὅτι καὶ μόνον τὰ 20 % τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας ἀρκοῦν διὰ τὴν γεωργίαν, κατόπιν τῆς ἐξελίξεως τῆς μηχανικῆς καλλιιεργείας, τῆς βελτιώσεως τῶν σπόρων, τῶν

1. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1957, σελ. 13.

2. Αὐτόθι.

ἀρδεύσεων καὶ τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν. Μόνον ἔτερα 20 % θὰ ἀπασχολῇ ἡ βιομηχανία ἔνεκα τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης αὐτοματοποιήσεως τῶν μηχανῶν. Τὰ ὑπόλοιπα 60 % θὰ ἔχουν ὡς ἀπασχόλησιν τὴν διαχείρισιν, κατανομὴν καὶ διακίνησιν τῶν ἀγαθῶν, τὴν ὑπηρεσίαν εἰς πολιτικὰ λειτουργήματα καὶ εἰς ἔργα παιδείας καὶ πολιτισμοῦ. Ὁ ρυθμὸς οὗτος ἐξελιξέως προδιαγράφεται ἀκόμη καὶ διὰ τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας.

Ἡ πορεία αὕτη ζωῆς τῶν κοινωνιῶν, αἱ τεχνικαὶ τελειοποιήσεις, αἱ εἰδικεύσεις, ἡ εἰς κοινὴν χρῆσιν εἰσαγωγή τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς καὶ ἡ περιπλοκὴ τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ λόγῳ τῆς νέας ταύτης ὑφῆς ζωῆς ἐπιβάλλουν ὡς ἀνάγκην τὴν ἐπέκτασιν τῆς μορφώσεως εἰς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερας μάζας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ ἐνωρὶς ἐτοιμασίαν τῶν κεκτημένων ἔμφυτον τάλαντον διὰ τὰς ἐπηυξημένας πλέον πνευματικὰς ἐπιδόσεις.

2. Ἡ κατανομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ εἰς οἰκισμοὺς.

Εἰς τὰς συζητήσεις περὶ διαρθρώσεως τῆς παιδείας ἐνὸς κράτους παράγοντα προσδιοριστικὸν ἀποτελεῖ ἡ κατανομὴ εἰς οἰκισμοὺς τοῦ πληθυσμοῦ του. Ἡ ἀπογραφή τοῦ 1951 κατέδειξεν, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐμφανίζει ἠυξημένην διασποράν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἐπόμενος πίναξ :

Μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστου συνοικισμοῦ	Ἀριθμὸς συνοικισμῶν	Πληθυσμὸς	Ἀναλογία % ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ
Σύνολον Ἑλλάδος	10.907	7.632.801	100,0
—	—	—	—
Ἀπὸ 100.000 καὶ ἄνω	3	968.147	12,7
» 99.999 · 5.000	122	1.964.096	25,6
» 4.999 · 1.000	1.034	1.859.989	24,5
» 999 · 500	1.906	1.305.084	17,1
» 499 · 0	7.845	1.535.485	20,1 ¹

Οὕτως οἱ οἰκισμοὶ οἱ ἄνω τῶν 5.000 κατοίκων περιλαμβάνουν μόλις τὸ 38,3 % τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ τὰ λοιπὰ 61,7 % εὐρίσκονται διεσπαρμένα εἰς μικροὺς συνοικισμοὺς. Εἰδικώτερον οἱ κάτω τῶν 1000 κατοίκων οἰκισμοί, περιλαμβάνοντες τὸ 37,2 % τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνέρχονται εἰς 9.751. Τὸ ὀλιγάριθμον τῶν κατοίκων αὐτῶν ἐπιβάλλει τὴν ἀνάγκην ἐνὸς λαϊκοῦ σχολείου μὲ ἔτη μορφώσεως ἐντὸς τοῦ μικροῦ οἰκισμοῦ ἀρκετὰ, ὡς ἀπαιτοῦσιν αἱ σύγχρονοι ἀνάγκαι. Ἡ πραγματικότης αὕτη εἶναι ἡ πιέξουσα, ὥστε εἰς τὴν χώραν μας νὰ ὑπάρχουν 4446 δημοτικὰ σχολεῖα μὲ ἓνα μόνον διδάσκαλον

1. Παραβ. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1955, σελ. 19.

(μονοτάξια) καὶ διὰ τὰς 6 τάξεις, ἔτερα δὲ 2007 τοιαῦτα μὲ δύο μόνον διδασκάλους (διτάξια) καὶ διὰ τὰς ἑξ τάξεις, ἐπὶ συνόλου δημοτικῶν σχολείων 9.722¹.

Ἡ ἀνάγκη αὐξήσεως τῶν ἐτῶν φοιτήσεως εἰς τὸ στοιχειῶδες σχολεῖον ἐπιβάλλεται, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ὅχι μόνον ἵνα δύνανται τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ νὰ κατανοοῦν τὰ νέα πολυπλοκώτερα μέσα διεξαγωγῆς τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ νὰ συμμετέχουν συνειδητῶς εἰς τὴν πολιτειακὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ δι' ἕνα ἄλλον λόγον. Μεταξὺ ἀποφοιτήσεως ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ εἰσόδου εἰς ἐργασίαν μεσολαβεῖ ἕν κενὸν 1-2 ἐτῶν, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ πρόσηβος μένει μετέωρος μορφωτικῶς καὶ κοινωνικῶς, ὅταν δὲ μένη ἀργόσχολος, ὡς συμβαίνει συχνά, ὑπόκειται εἰς κινδύνους καὶ βλαπτικὰς ἐπιρροάς. Τὸ κενὸν τοῦτο δέον νὰ καλυφθῇ διὰ σχολικῆς φοιτήσεως.

3. Αἱ οἰκονομικαὶ ἐλληνικαὶ δυνατότητες.

Ἐν ἄλλο κοινωνικὸν στοιχεῖον, τὸ ὅποιον δέον νὰ τύχῃ προσοχῆς, εἶναι αἱ δυνατότητες καλύψεως τῶν ἐξόδων διατροφῆς καὶ μορφώσεως τῶν μαθητῶν τόσον παρὰ τῆς ἐλληνικῆς οἰκογενείας, ὅσον καὶ παρὰ τῆς ἐλληνικῆς Πολιτείας τῆς δαπανώσης διὰ τὴν παιδείαν. Αὗται προδιορίζουν βασικῶς τὴν διάρκειαν σχολικῆς φοιτήσεως.

Τὸ φιλομαθὲς εἶναι γνώρισμα φυλετικὸν τοῦ Ἑλλήνου. Πόθος παντὸς γονέως εἶναι νὰ μορφώσῃ τὰ τέκνα του περισσότερον ἀπὸ ὅ, τι ἐμορφώθη ὁ ἑαυτοῦ. Οὐδεὶς ἑξ αὐτῶν εἶναι τόσον ἀδιάφορος ὑπολογιστής, ὥστε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ τέκνον του ἀπὸ τὸ σχολεῖον διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ εἰς ἐργασίας. Ὅσακις συμβαίνει τοῦτο, τὸ πράττει μὲ ψυχικὸν πόνον, ἐπειδὴ ἀδήριτοι ἀνάγκαι οἰκονομικαὶ τῆς οἰκογενείας τὸν ἐξαναγκάζουν. Ἀτυχῶς τὰ δεδομένα τῆς σχολικῆς στατιστικῆς μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι τοῦτο συμβαίνει εἰς σοβαρὰν κλίμακα, λόγῳ τοῦ εἰσέτι χαμηλοῦ μέσου εἰσοδήματος τῆς ἐλληνικῆς οἰκογενείας. Ἡδὴ ἀπὸ τῆς Τετάρτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἀρχίζει διαδρομὴ μαθητῶν μὲ αὐξανόμενον ποσοστὸν διὰ τὰς δύο ἐπομένας τάξεις. Αἱ τελευταῖαι στατιστικαὶ μᾶς παρέχουν τὴν ἐξῆς εἰκόνα περὶ τῶν κατὰ τάξεις φοιτησάντων μαθητῶν:

Σχολικ. ἔτος	Τάξις Α'	Τάξις Β'	Τάξις Γ'	Τάξις Δ'	Τάξις Ε'	Τάξις Σ'
1954-55 ²	147.140	158.124	155.578	136.897	121.377	100.235
1956-57 ³	171.438	156.638	166.881	165.108	152.544	124.120

1. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1957, σελ. 118.

2. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1955, σελ. 101.

3. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1957, σελ. 120.

Κατὰ τὸν πίνακα τοῦτον ἡ διαδρομὴ εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν ἀνῆλθε κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1954-1955 εἰς 32 %, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1956-1957, παρὰ τοὺς ψηφισθέντας νόμους περὶ κυρώσεων κατὰ τῶν διακοπτόντων τὴν φοίτησιν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, παρέμεινε καὶ πάλιν 28 % περίπου. Ἐπομένως διὰ τὰς εὐρείας μάζας τοῦ λαοῦ δὲν δυνάμεθα εἰσέτι νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς μακρὰν ἐκπαίδευσιν, λόγῳ τῆς ἀνάγκης ὅπως ὁ παῖς ἐνωρὶς βοηθῇ τὴν οἰκογένειάν του ἐργαζόμενος.

Ἀλλὰ καὶ αἱ παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας διατιθέμεναι πιστώσεις ὑπὲρ τῆς Παιδείας ἐν τῷ κρατικῷ προϋπολογισμῷ εἶναι χαμηλαί, φθάνουσαι τὸ 7 % τῶν ὅλων κρατικῶν δαπανῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Αἴγυπτος διαθέτει 12 %, ἡ Τουρκία 12 % καὶ ἡ Ἀργεντινὴ 17 %¹. Τὸ χαμηλὸν τῆς χορηγίας δὲν προέρχεται οὔτε ἐξ ἀγνοίας οὔτε ἐξ ἀδιαφορίας, ἀλλ' ἐξ ἄλλων ἀδηρῶν ἀναγκῶν. Ἀρμόδιοι ἐκάστοτε Ὑπουργοὶ δηλοῦσιν ὑπευθύνως, ὅτι χρειάζονται 9.000 εἰσέτι θέσεις δημοδιδασκάλων, 2500 καθηγητῶν Μέσης Ἐκπαίδευσως καὶ 2500 νέαι αἵθουσαι διδασκαλίας, ἵνα παύσῃ ὁ πληθωρισμὸς τῶν τάξεων, ἐλαττωθῶν τὰ σχολεῖα στρατῶνες καὶ στεγασθῶν ταῦτα εὐπρεπῶς ἔστω καὶ στοιχειωδῶς.

Τὰ ὡς ἄνω οἰκονομικὰ δεδομένα ὑποδεικνύουν τὴν προσοχὴν, μεθ' ἧς δέον νὰ ἀντιμετωπισθῶν τὰ θέματα πρῶτον τῆς αὐξήσεως τῆς διαρκείας φοιτήσεως εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δεύτερον τῆς ἐκ νέου προσθήκης τοῦ 7ου ἔτους εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν τοῦ ἀφαιρεθέντος διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1929.

4. Ἡ ιδιοτυπία τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικῆς ζωῆς.

Ἡ ὁργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐνὸς λαοῦ ὑποχρεώσιν ἔχει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς ὅρους καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἰδίας ἐθνικῆς του ζωῆς.

Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἰς σημεῖον διασταυρώσεως ὁδῶν παγκοσμίων, τάσεων φυλῶν ἐτερογενῶν ἐραπτομένων ἀλλήλων καὶ συμφερόντων κρατῶν μεγάλων, ἀναπτυσσόντων ἐπιρροὰς ἐν τῷ γεωγραφικῷ της χώρῳ τὴν ἀναγκάζει νὰ εἶναι ἀκαταπαύστως ἔτοιμος δ' ἀγῶνας πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας της καὶ ἐπιβίωσίν της. Ἐκεῖθεν ἡ ἐθνικιστικὴ ἀγωγή τῆς νέας γενεᾶς δέον νὰ εἶναι ἐπιμονος.

Οἱ πόροι ἐν τῷ ἑλληνικῷ χώρῳ οἱ πρόσοφοροι δι' ἐκμετάλλευσιν ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους λαοὺς εἶναι μικροὶ καὶ ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν οὐχὶ πρόχειρος. Ἀνέκαθεν τὸ ἑλλεῖπον ἀναπληροῦται δι' ἡϋξημένης προσπάθειας καὶ ἐπινοητικότητος, ὥς παρετήρει ὁ Ἡρόδοτος², ἐν παραλλάσσοντι δὲ ρυθμῷ καὶ

1. Παραβ. Statistical Yearbook 1956 United Nations (Πίναξ 171).

2. Ζ, 102.

διὰ μεταναστεύσεως. Κεφάλαιον ὅμως ζωοποιοῦν τὸν Ἑλληνισμόν ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ συνεχῶς ἡ μεγάλη του παράδοσις, ἡ περὶ τῆς ὁποίας συνείδησις δίδει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑψηλὸν αὐτοσυναίσθημα ἔναντι ἄλλων λαῶν μὲ μείζονα πλοῦτον ἔκτασιν καὶ πληθυσμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν κεντρίζει ἀδιαλείπτως πρὸς ἀκατάβλητον προσπάθειαν, ἵνα υπερνικᾷ κινδύνους, ἐπανακτῇ ἀπωλείας καὶ ὑπερπηδᾷ ὑστερήσεις ὀφειλομένας εἰς δυσμενεῖας τῶν ἱστορικῶν του τυχῶν.

Τὸ στοιχεῖον τῆς συνδέσεως μὲ τὸ παρελθὸν καὶ τῆς ἡϋξημένης προθυμίας διὰ θυσίας ὑπὲρ τῶν κοινῶν δέον νὰ ἀπαρτίξη σκοπὸν ἀγωγῆς καθολικόν, εὐκόλα δὲ κηρύγματα περὶ μόνου τοῦ ὀφελίμου ὡς περιεχομένου τῆς ἀγωγῆς ἐμπερικλείουν διὰ τοὺς Ἑλλήνας κινδύνους σοβαρωτάτους.

III. ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΚ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΝΤΟΣ ΣΗΜΕΡΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Τὸ σημερινὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Νόμου 4373 τοῦ 1929 ἐπεδίωξε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν διὰ τῶν Νόμων τοῦ 1834 καὶ 1836 κρατοῦσαν διάρθρωσιν τῶν σχολείων εἰς τρεῖς βαθμίδας, τὴν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου (τετραετῇ), τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου (τριετῇ) καὶ τὴν τοῦ Γυμνασίου (τετραετῇ). Ἡ πρώτη ἐκείνη ὁργάνωσις εἶχε θεωρηθῇ ὡς μὴ παρέχουσα ἀρκετὴν μόρφωσιν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, καίτοι εἰς τοῦτο δὲν ἔπαισαν οἱ πρῶτοι ὁργανωταί. Ὁ Ὅργανικὸς νόμος τοῦ 1834 περὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ ἄρθρον 6 ὥριζεν, ὅτι ὅλοι οἱ παῖδες «ἀπὸ τοῦ 5ου συμπληρωμένου μέχρι τοῦ 12ου συμπληρωμένου ἔτους τῆς ἡλικίας των χρεωστοῦν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον». Ἡ φοίτησις ὅμως ἐν τέλει δὲν ὑπερέβη τὴν τετραετῇ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ λόγων οἰκονομικῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξ ἐλλείψεως καταλλήλων διδασκάλων. Τὴν παράλειψιν ἐκείνην εἶχε θεραπεύσει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ νόμος ΒΤΜΘ' τοῦ 1895, ὅστις παρὰ τὰ κοινὰ τετραετῇ δημοτικά σχολεῖα ἵδρυνε βετῇ Πλήρη Δημοτικά σχολεῖα, ὅπου ὑπῆρχον ἱκανοὶ διδάσκαλοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διαρκὴς ἵδρυσις νέων Ἑλληνικῶν σχολείων εἰς τὰς ζητούσας τοῦτο κομποπόλεις ἢ κεφαλοχώρια, εἰς τρόπον ὥστε, τῷ 1929 ὅτε κατηργοῦντο, εἶχον ὑπερβῇ τὰ 500, ἔναντι 151 Γυμνασίων καὶ Πρακτικῶν Λυκείων.

Ἡ μεταρρύθμισις τοῦ 1929, καταργήσασα τὴν δευτέραν σχολικὴν βαθμίδα, ἀφ' ἑνὸς μὲν περιορίσε τὴν Μέσσην ἐκπαιδεύσιν ἀπὸ 7ετῆ εἰς βετῇ ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐστέρησε τὰς κομποπόλεις τοῦ τυπικοῦ των σχολείου, τὸ ὁποῖον τοὺς παρεῖχεν ἐπιχώριον μόρφωσιν ἀνωτέρας στάθμης. Ἐπειδὴ διεμαρτυρήθησαν, ἰδρῦθησαν εἰς αὐτὰς διετῇ ἡμιγυμνάσια ἢ ἀστικά σχολεῖα πρακτικοῦ τύπου, ἀλλὰ ταῦτα ἠναγκάσθησαν νὰ κλείσουν, διότι ὁ λαὸς δὲν εἶχεν ἐμπι-

στοσύνην εἰς αὐτὰ καὶ δὲν ἔστειλλε τὰ τέκνα του πρὸς ἐγγραφὴν. Διαρκῆς ὅμως πίεσις ἠσκέϊτο, ὅπως ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχεν ἄλλοτε Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἰδρυθῇ τώρα Ἑξατάξιον Γυμνάσιον, δι' ὃ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σήμερον ἀνέρχεται εἰς 553¹ (ἐξ ὧν 369 δημόσια καὶ 184 ἰδιωτικά), ἐνῶ τὰ Παραρτήματά των, προσεγγίζοντα τὰ 100 ἐξελίσσονται συνεχῶς εἰς πλήρη Γυμνάσια.

Μία συνέπεια τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι ἡ προώθησις πρὸς τὸ Γυμνασιακὸν Ἀπολυτήριον καὶ ἐφήβων μὴ φύσει ἱκανῶν, ἀφοῦ ἡ μὲν μόρφωσις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου δὲν τοὺς εἶναι ἀρκετὴ, ἄλλη δὲ διέξοδος δὲν ὑπάρχει, ἔλειψε δὲ προσέτι ὁ ἔλεγχος τῶν ἱκανοτήτων των, ὅπως συνέβαινε προηγουμένως διὰ τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἐκ τοῦ ἐνδιαμέσου σχολείου. Εἰς πολλὰς μικρὰς ἀπομεμακρυσμένας συγκοινωνιακῶς κοινότητας παρακαλοῦνται οἱ μαθηταὶ νὰ συνεχίσουν φοιτῶντες μὲ ἕμμεσον ὑπόσχεσιν ἐπικεικίας, ἐξ ἀνησυχίας μήπως καταργηθῇ τὸ Γυμνάσιον ἐλλείψει μαθητῶν. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω λόγων ὑποβιβάζονται συχνὰ λειψότως αἱ ἀπαιτήσεις τῶν διδασκόντων, διότι ὑπηρετοῦται ἡ σκέψις, ὅτι δέον νὰ ολοκληρωθῇ ὁ κύκλος μέσης μορφώσεως, ὃ μὴ ἔχων ἐνδιαμέσον τέρμα, ὡς συνέβαινε προηγουμένως. Τοῦτο βεβαίως τὰ ἀποτελέσματα τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων Ἀνωτάτων σχολῶν, ἅτινα διὰ πολλὰ Γυμνάσια ὑποδεικνύουν, ὅτι οἱ ἀπολυθέντες δὲν ἔπρεπε νὰ εἶχον φθάσει μέχρι τῆς τελευταίας τάξεως.

Ἡ κατηγορία τῶν κατὰ συγκατάβασιν ἀπολυτηριούχων Γυμνασίου σχηματίζει συνήθως τὴν γνώμην, ἐπειδὴ ἔχει τὰ τυπικὰ προσόντα, ὅτι εἶναι ἀναξιοπρεπὲς δι' αὐτὴν νὰ τραπῇ εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν, ὅπως ἔπραττον προηγουμένως οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου. Οὕτω ταλαιπωροῦν ἑαυτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας των ἐπὶ ἔτη, σχηματίζουν πολλὰκις ἀντικοινωνικὴν ψυχολογίαν λόγῳ τῶν ἀποτυχιῶν των, τὰ αἷτια τῶν ὁποίων δὲν τοὺς εἶναι προφανῇ ἐκ τῶν ὡς ἄνω λόγων. Ἡ διέξοδος τῆς σπουδῆς των εἰς ξένας σχολὰς ἀπλῶς παρατείνει τὴν ταλαιπωρίαν των δι' ἐπιδιώξεως ἔργων, δι' ἃ δὲν εἶναι φύσει κεκλημένοι.

Ἀλλὰ καὶ τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν προώθησαν ἑαυτοὺς πρὸς τὸ ἀπολυτήριον, ἡ μόρφωσις διὰ τῆς μιᾶς μόνον βαθμίδος Μέσης Ἐκπαίδευσως ὑπῆρξεν ἐλαττωματικὴ, ἀφοῦ, ὡς ἐδηλώθη, ὁ κύκλος τῶν γνώσεων συμπληρῶνεται εἰς 6 τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Οἱ τυχὸν ἀποχωροῦντες ἀπὸ ἐνδιαμέσους τάξεις οὐδεμίαν ἀποτελεσμένην γνώσιν ἔχουν εἴτε ἱστορικὴν εἴτε φυσικὴν εἴτε τῶν ἄλλων πεδίων, ἀλλὰ μένουν μὲ ἀποσπασματα ἀσύνδετα.

1. Στατιστικὴ Ἑπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1957, σελ. 128-132.

Ἡ ἀποχώρησις τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν ἐνδιαμέσων τάξεων τῶν Ἑξατάξίων Γυμνασίων ἐμφανίζει τὴν ἐξῆς εἰκόνα εἰς τὰ ἡμερήσια Γυμνάσια:

Σχολικ. ἔτος	Μαθηταὶ τῆς Α' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Β' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Γ' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Δ' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Ε' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Σ' τάξεως
1955-56 ¹	38.776	28.718	26.770	25.685	23.397	19.748
1956-57 ²	45.216	30.697	24.579	22.788	23.182	19.082

Τὸ ποσοστὸν δηλαδὴ τῶν ἀποχωρούντων μετὰ τὴν Τρίτην τάξιν φθάνει τὸ 34% διὰ τὸ ἔτος 1955-1956 καὶ τὸ 49% διὰ τὸ 1956-1957.

Ἡ κατάρτισις τῶν ἀποχωρούντων εἰς ἀπικριτωμένας γνώσεις θὰ ἦτο διάφορος, ἐὰν εἷς πρῶτος κύκλος γνώσεων συνεπληροῦτο εἰς τὸ ὄριον τοῦτο τῆς μεγάλης ἀποχωρήσεως. Θὰ ἔφευγον μὲ ἄλλα ἐφόδια τόσον γενικά, ὅσον καὶ δι' ἐπαγγελματικὴν ζωὴν.

Δὲν ὑπεβίβασεν ὅμως ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ 1929 τὴν μορφωτικὴν στάθμην μόνον τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ διετάραξεν ἐμμέσως καὶ τὴν μορφωτικὴν ἐξέλιξιν τῶν καθηγητῶν τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως. Μέχρι τότε ἕκαστος πτυχιούχος καθηγητικῆς Σχολῆς διωρίζετο κατὰ πρῶτον δευτεροβάθμιος καθηγητῆς εἰς Ἑλληνικὸν σχολεῖον, ὅπου ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ μίαν πενταετίαν, συνήθως εἰς κομόπολιν ἢ μικρὰν πόλιν. Μόνον ἐὰν ἡ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ταύτην ἐπίδοσις ἐκρίνετο ἐπαρκής, προήγετο εἰς πρωτοβάθμιον καθηγητὴν καὶ ἐτοποθετεῖτο εἰς τετρατάξιον Γυμνάσιον. Ἄλλως παρέμενε στάσιμος δευτεροβάθμιος. Ὁ φραγμὸς οὗτος ἠνάγκαζε τοὺς νεαροὺς καθηγητὰς νὰ μοχθοῦν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπηρεσίας των, ὅπως ὁλοκληρώσουν τὴν ἐπιστημονικὴν των κατάρτισιν, διαμορφώσουν ἐκπαιδευτικὴν προσωπικότητα καὶ ἐτοιμασθοῦν διὰ διδασκαλίαν εἰς ἀνωτέρας Γυμνασιακὰς τάξεις. Ἡ προαγωγή εἰς καθηγητὴν Γυμνασίου δὲν ἦτο μόνον οἰκονομικὴ, ἀλλὰ καὶ ἠθικὴ, διότι ἀνεγνωρίζετο οὕτως ὁ νέος ἐκπαιδευτικὸς ὡς ἐπιτυχὼν εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα τοῦ σταδίου του.

Ἡ κατάργησις τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἠκολουθήθη καὶ ἀπὸ κοινωνικὰς συνεπειάς. Ἐπαυσαν νὰ προσφέρονται ἱκανοὶ ὑποψήφιοι διὰ πολλὰ μέσα ἐπαγγέλματα κατωτέρων ὑπαλλήλων, φωτισμένων τεχνιτῶν καὶ ἄλλων λειτουργημάτων, ἀναγκαίων διὰ τὴν ζωὴν μικρῶν περιοχῶν.

Μία ἄλλη ἔλλειψις τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1929 ἦτο ἡ ἀδιαφορία δι' ἴδρυσιν Ἑπαγγελματικῶν καὶ Τεχνικῶν σχολῶν, τόσον κατωτέρων ὅσον καὶ μέσων, ἵνα παρέχωνται ἀφ' ἑνὸς καὶ ἄλλαι διέξοδοι εἰς τοὺς ἔχοντας προα-

1. Στατιστικὴ Ἑπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1956, σελ. 84.

2. Στατιστικὴ Ἑπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1957, σελ. 128.

κτικὰ ἐνδιαφέροντα ἐφήβους, ἀλλὰ καὶ παρασκευάζονται στελέχη διὰ τὰς νέας τεχνικὰς ἀπαιτήσεις.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω πιέζουν σήμερον δι' ἀλλαγὴν, περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὁμοφωνία, ἀλλὰ καὶ ἀσυμφωνία ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς νέας σχολικῆς ὁργανώσεως. Σχέδια προτείνονται πλείονα. Πολλὰ ἐκ τούτων προέρχονται ἐκ μέρους προσώπων οὐδόλως γνωρίζοντων τὴν ἐκπαίδευσιν, διότι οὐδέποτε εἰσράσθησαν ἐν αὐτῇ, παρασυρομένων δὲ μόνον ἐκ τῆς μανίας τοῦ νεωτερισμοῦ. Ἄλλα πάλιν συνετάχθησαν κατὰ πρότυπα ξένων χωρῶν ἐχουσῶν ὄρους ζωῆς ὅλως διαφόρους τῶν τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ ἀβασάνιστος παραδοχὴ τῶν εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ἔτι μεγαλυτέραν τῆς ἐκ τῆς ἐπιβολῆς τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1929 προκληθείσης¹.

IV. Ἡ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Αἱ ἐκτεθεῖσαι προϋποθέσεις ὑποδεικνύουν, ὅτι ὁ ἐκπαιδευτικὸς χάρις τῆς Ἑλλάδος, ἀνασυντασσόμενος, δέον νὰ περιλάβῃ αὖξῃσιν τῆς παρεχομένης εἰς τὸν λαὸν παιδείας, ἵνα δύναται νὰ κατανοῇ τὰς νέας σχέσεις ἐπαγγελματικῆς καὶ πολιτειακῆς ζωῆς, αὖξῃσιν τῆς διαρκείας τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσως, ἵνα ἐτοιμάζωνται πληρέστερον τὰ ἀνώτερα κοινωνικὰ στελέχη, ἐπέκτασιν τῶν παρεχόντων γενικὴν φυσικομαθηματικὴν μόρφωσιν Λυκείων, διαμόρφωσιν συστηματικῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσως, καθιέρωσιν θεσμοῦ μεριμνῶντος ὑπευθύνως διὰ παροχὴν εὐκαιριῶν συνεχοῦς μορφώσεως τῶν ἐνηλίκων πολιτῶν. Συνολικὴν εἰκόνα τῆς ὅλης διαρθρώσεως τῶν στοιχείων τούτων παρέχουμεν εἰς τὸ ἐν τέλει τοῦ ἄρθρου παρατιθέμενον σχῆμα 5,

1. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν δημοσιευμάτων περὶ ἀναδιοργάνωσεως τῆς Παιδείας σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς:

Ἐξαρχοπούλου Ν., Ἡ ὁργάνωσις τῆς Παιδείας (Ἀνάπτυον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν), Ἀθῆναι 1954.

Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, Ὑπόμνημα περὶ τῆς Παιδείας, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς 1957 - 1958, σελ. 578 - 584.

Καλλιὰ Κ., Τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα, Ἀθῆναι 1957.

Ἐπιτροπὴ Παιδείας, Πορίσματα, Ἀθῆναι 1958.

Γεωργιάδης Κ., Ὁμιλία περὶ τῶν πορισμάτων τῆς περὶ Παιδείας Ἐπιτροπῆς, Ἀθῆναι 1958.

Σκουτεροπούλου Ἰ., Ἐλεγχος τῶν πορισμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς Παιδείας, Ἀθῆναι 1958.

— Ἡ σχολικὴ ὁργάνωσις, Ἀθῆναι 1958.

Ἐταιρεία Ἑλλήνων Φιλόλογων, Τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας, Ἀθῆναι 1958. Θεολογικὴ Σχολή, Περὶ Παιδείας, Ἀθῆναι 1958.

Ἀνωτέρα Σχολὴ Βιομηχανικῶν Σπουδῶν, Ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς Παιδείας, Ἀθῆναι 1958.

εἰς τὰς σελίδας 192γ - 192δ. Ἀναλυτικώτερον διὰ τὰ καθ' ἕκαστον ὑποδεικνύομεν τὰ ἑξῆς.

1. Ἀρχαὶ εὐγονίας καὶ προσχολικῆ ἀγωγῆς.

Τὸ θέμα περὶ τοῦ χρόνου ἐνάρξεως τῆς φροντίδος δι' ἀγωγὴν τῶν νέων πολιτῶν ἐπανατίθεται σήμερον ἐκεῖ, ὅπου τὸ εἶχε τοποθετήσῃ ὁ Λυκούργος, ὅστις, κατὰ τὸν Πλούταρχον, «*πρόρωθεν ἀρχόμενος εὐθὺς ἐπεσκόπει τὰ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς γεννήσεις*»¹.

Ὁρισμέναι ἀρχαὶ εὐγονίας καὶ διακριβώσεις, ἰδίᾳ περὶ παθολογικῆς κληρονομικότητος, θὰ ἔδει νὰ διαδοθοῦν εὐρέως παρ' ὑπευθύνων ὁργανισμῶν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, ὥστε νὰ προλαμβάνωνται τεκνοποιήσεις προσώπων ἐπιβεβαρυμένων εἴτε ἐκ κληρονομικότητος εἴτε ἐξ ἐπικτητῶν βλαβῶν.

Σημειοῦμεν κατόπιν τὴν φροντίδα διὰ τῶν *Παιδικῶν σταθμῶν*. Οὗτοι δύνανται πράγματι νὰ παρέχουν βοήθειαν εἰς γονεῖς λαϊκῶν τάξεων, ὅχι μόνον ὁσάκις ἡ μήτηρ ἐργάζεται, ἵνα ἀφίνη τὸ τέκνον τῆς ὑπὸ παρακολούθησιν καὶ διατροφῇ ὑγιεινὴν ἔναντι ἐλαχίστης δαπάνης, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς μὴ ἐργαζομένας μητέρας. Ἡ παροχὴ συμβουλῶν διὰ τὴν ὑγιεινὴν ἀνάπτυξιν καὶ μεταχειρίσιν παιδῶν θὰ εἶναι πολὺτιμος. Διὰ τῶν σταθμῶν τούτων θὰ ἠδύναντο νὰ διαδίδωνται καὶ αἱ περὶ παθολογικῆς κληρονομικότητος καὶ εὐγονίας γνώσεις εἰς τὰ νεαρὰ λαϊκὰ ζεύγη, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι συμβουλαὶ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν στερεώσιν τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἐξαρτᾶται θεμελιακῶς ἡ ψυχικὴ εὐρωστίᾳ τῶν νέων πολιτῶν.

Ἡ προσχολικὴ φροντίς δέον νὰ συνεχίζεται διὰ τῶν *Νηπιαγωγείων*, ἡ διάδοσις τοῦ θεσμοῦ τῶν ὁποίων εἶναι κοινὸν αἶτημα πλέον. Μιὰ διαφοροποίησις ὡς πρὸς τὴν ὁργάνωσίν των πρέπει νὰ ὑπάρξῃ διὰ τὴν ὑπαιθρον, ὅχι ὡς πρὸς τὸ πρόγραμμα ἢ τὰς διδασκούσας, ἀλλὰ ὅπως συνενώνωνται μὲ δημοτικὰ σχολεῖα, ἰδίᾳ μονοτάξια, ἵνα οὕτω ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν τελευταίων διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου. Διὰ τὰς μεγαλουπόλεις ἡ ἴδρυσις *Νηπιαγωγείων* δέον νὰ ἀποβλέψῃ κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ἐξασφάλισιν καταλλήλου οἰκήματος, διότι ἄλλως θὰ ἀποτύχῃ ὁ θεσμός.

2. Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις.

Αὕτη εἶναι ἀνάγκη νὰ αὐξηθῇ κατὰ ἓν ἔτος, γινομένη ἐπταετής, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα καλυφθῇ τὸ κενὸν τὸ μεταξὺ ἀποφοιτήσεως ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ τῆς εἰσόδου εἰς ἐπάγγελμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα δύνανται νὰ οἰκιοῦνται τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ περισσοτέρας γνώσεις καὶ ἀσχοῦνται ἐπαρκῶς, εἰς τὴν κατανόησιν συνθετωτέρων ζητημάτων τεθειμένων ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν πού ἔλαβε τὸσον ἡ πολιτειακὴ ζωὴ, ὅσον καὶ ἡ ἄσκησις τῶν ἐπαγγελμάτων.

1. Πλούταρχου, Λυκούργος XIV.

Τὸ ἑπταετὲς τοῦτο διάστημα φοιτήσεως θὰ ἔδει νὰ διακριθῇ εἰς 1^{ην} βρῆσιν *βαθμίδα*, πενταετοῦς διαρκείας μὲ τὰς γενικωτάτας γνώσεις καὶ εἰς 2^{αν} *συμπληρωματικὴν βαθμίδα*, διετῇ, δυναμένην νὰ ἔξῃ κατὰ τόπους διαφοροποιήσιν περιεχομένου μαθημάτων, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, ὥστε νὰ μυοῦνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὰς δυνατότητας ἐντάξεως εἰς ἔργα, ἀναλόγως τῶν ὧρων ζωῆς τῆς περιοχῆς. Ἡ συμπληρωματικὴ αὕτη διετής βαθμὶς δέον προσέτι νὰ παρέχῃ εἰς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πλεόν μικρῶν οἰκισμῶν τῆς ὑπαίθρου πλὴν τῆς ἡϋξημένης γνώσεως καὶ τὰς δυνατότητας, ἐὰν εἶναι προικισμένα ἀπὸ ἔμφυτον ἱκανότητα καὶ εὐφυΐαν, νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ Τριτάξιον Μέσον σχολεῖον καὶ ὑφίστανται μετὰ τὴν Γ' ἢ Ζ' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου κατατακτῆριον ἐξέτασιν, εἴτε διὰ τὴν Δευτέραν τάξιν εἴτε διὰ τὴν Τρίτην, ὥς συνέβαινε καὶ πρὸ τοῦ 1929 μὲ τοὺς ἀποφοίτους τῆς Ε' καὶ Γ' τάξεως τῶν Πλήρων Δημοτικῶν σχολείων.

3. Μέση Γενικὴ Ἑκπαίδευσις.

Αὕτη θὰ εἶναι ἑπταετοῦς διαρκείας, χωριζομένη εἰς δύο βαθμίδας.

Ἡ πρώτη βαθμὶς, τὸ *Τριτάξιον Μέσον σχολεῖον*, θὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὸ παλαιὸν Ἑλληνικὸν σχολεῖον. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν του θὰ εἰσάγωνται ἀπόφοιτοι τῆς Ε' τάξεως τοῦ ἑπτατάξιου Δημοτικοῦ σχολείου κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων. Τοῦτο θὰ ἀποτελῇ τελείως αὐτόνομον σχολεῖον, μὲ ἴδιον οἶκημα, ἰδίαν διεύθυνσιν καὶ ἄρτιον κύκλον μαθημάτων, παρέχοντα εὐρυτέραν γενικὴν μόρφωσιν. Ἡ διδασκαλία, θὰ γίνεται παρ' ἐπιστημόνων καθηγητῶν ἐπὶ σκοπῷ ἵνα οἱ ἀποφοιτῶντες ἔχωσιν ἡϋξημένην γενικὴν κατάρτισιν, χρήσιμον τόσον διὰ πλείονα ἐπαγγέλματα, ὅσον καὶ δι' εἴσοδον κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων εἰς τὰς Μέσας σχολὰς δευτέρας βαθμίδος, ὅπως εἶναι τὸ Γυμνάσιον καὶ αἱ Μέσαι Ἑπαγγελματικαὶ σχολαί.

Ἡ ἀντίληψις ὅτι τὸ Μέσον σχολεῖον ἐτοιμάζει κυρίως διὰ τὸ Γυμνάσιον εἶναι μονομερὲς, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ ἀποκρουσθῶσι αἱ ὀνομασίαι Προγυμνάσιον ἢ Ἡμιγυμνάσιον ἢ Κατώτερον Γυμνάσιον, αἱ ἐξαφανίζουσαι τὴν αὐτοτέλειαν τοῦ Μέσου σχολείου καὶ τοὺς ἰδίους σκοποὺς του.

Ἡ δευτέρα βαθμὶς Μέσης ἐκπαίδευσως, τὸ *Γυμνάσιον*, τετραετοῦς διαρκείας, δέον νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸ νὰ παράσχῃ γενικὴν μόρφωσιν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν, εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, εἰς τὸ Μέσον σχολεῖον διεπίστωσαν, ὅτι ἔχουν ἐνδιαφέρον διὰ θεωρητικὰς σπουδὰς, ἔμφυτον ἱκανότητα πρὸς τοῦτο, ἀπέκτησαν δὲ τὴν προαπαιτουμένην κατάρτισιν, ἐλεγχομένην κατὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις. Τὸ Γυμνάσιον δέον νὰ λειτουργῇ εἰς ἴδιον οἶκημα, ἀνεξάρτητον τοῦ Μέσου σχολείου, μὲ ἰδίαν διεύθυνσιν καὶ ἴδιον προσωπικόν, ἐπιλεγόμενον κατόπιν δοκιμασίας τῶν προσόντων του κατὰ τὴν ἐν τῷ Μέσῳ σχολείῳ ὑπηρεσίαν του. Τὸ Γυμνάσιον δέον νὰ ἀποτελῇ τὸν κορμὸν τῆς ἐθνικῆς παιδείας, διότι οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀποφοιτῶντες, εἴτε ὥς ἐπαγγελμα-

ταίαι, εἴτε ὡς ὑπάλληλοι, εἴτε ὡς σπουδασταὶ ἀνωτάτων σχολῶν, θὰ ἔχουν ἐπιλεγῇ καὶ ἐτοιμασθῇ ἐνδελεχῶς διὰ τῆς παρασχεθείσης ἐν αὐτῷ γενικῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας, φιλολογικοῦστορικῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ φυσικομαθηματικῆς ἀφ' ἑτέρου.

Διαφοροποιήσις τοῦ Γυμνασίου ἐνδείκνυται ἡ δοκιμασθεῖσα ἤδη, τοῦ Κλασσικοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου. Μίαν τρίτην διαφοροποίησιν δέον νὰ ἀποτελέσῃ ἡ βασικὴ ἀναδιοργάνωσις τῶν Γυμνασίων Θηλέων. Ταῦτα δέον νὰ διαφέρωσιν ἀπὸ τὰ τῶν ἀρρένων, λόγῳ τοῦ διαφόρου βιολογικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ρόλου τῆς γυναικός. Ἐπιβάλλεται εἰσαγωγή μαθημάτων, ὡς ἡ Βρεφοκομία καὶ Διαιτητικὴ, ἡ Ὑγιεινὴ καὶ αἱ πρῶται βοήθειαι, ἡ Χημεία τῶν τροφίμων, ἡ Ψυχολογία τῆς γυναικός ὡς κόρης, ὡς νύμφης, ὡς μητρὸς καὶ ὡς πενθερᾶς, ὁ Προσανατολισμὸς εἰς τὰ γυναικεῖα ἐπαγγέλματα καὶ κλάδους γυναικείας δρασεως.

4. Ἑπαγγελματικὴ Ἐκπαίδευσις.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας παραλλήλως πρὸς τὰς δύο ἄλλας Διευθύνσεις Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαίδευσως δέον νὰ ἰδρύσῃ καὶ τοιαύτην Ἑπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσως, ὡς καὶ Ἑκαίδευτικὸν Συμβούλιον Ἑπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσως, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ συμμετέχουν ὄχι μόνον πρόσωπα ἔχοντα εἰδικὰς σπουδὰς, ἀλλὰ καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πολυτεχνείου, τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς, τοῦ Πανεπιστημίου ὡς καὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ὁργανισμῶν τῆς χώρας. Τὸ Συμβούλιον τοῦτο, ἔχον ὑπ' ὄψιν τὴν πορείαν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, τὴν διαφοροποίησίν της, τὰς παρούσας ἀλλὰ καὶ μελλούσας ἀνάγκας της εἰς μορφωμένα στελέχη, θὰ καθορίζῃ τοὺς τύπους Ἑπαγγελματικῶν Σχολῶν, τὰς περιοχὰς ἐγκαταστάσεώς των, τὸ πρόγραμμα μαθημάτων, τὸν ἐφοδιασμὸν των διὰ τεχνικῶν μέσων καὶ τὴν πλαισίωσίν των δ' εἰδικῶς ἐτοιμαζομένων ἐπιστημονικῶν στελεχῶν.

Αἱ Ἑπαγγελματικαὶ Σχολαὶ συστηματικῆς φοιτήσεως δέον νὰ διακρίνονται ἀπὸ τὰς σχολὰς παροχῆς ἐπαγγελματικῶν γνώσεων διὰ συντόμου μαθητείας, ἢ διδασκαλίας εἰς βραχυτάτας ὥρας παραλλήλως πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἢ διὰ μεταβατικῶν σχολῶν βραχείας διαρκείας. Ἡ προσέλευσις εἰς αὐτὰς ἱκανῶν ἐφήβων θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον, ἐὰν ὑψωθῇ ἡ στάθμη τῆς παρεχομένης μορφώσεως. Οἱ τρόφιμοί των δέον νὰ ἐτοιμάζωνται, ἵνα ἐργασθοῦν ὄχι μόνον ὡς εἰδικευμένοι τεχνῖται, ἀλλὰ καὶ νὰ φθάνουν, οἱ δυναμικοὶ ἐξ αὐτῶν, εἰς ἐποπτεύουσαν θέσιν, νὰ δύνανται νὰ ἰδρῶσιν ἰδίως ἐπιχειρήσεις, ἀκόμη δὲ οἱ ἰδιοφυεῖς ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέρχωνται κατόπιν ἐξετάσεων εἰς τὰς Ἀνωτάτας Τεχνικὰς καὶ Ἑπαγγελματικὰς Σχολὰς τῆς εἰδικότητός των.

Τὸ πρόγραμμα μαθημάτων δέον νὰ περιλαμβάνῃ τρεῖς κλάδους ἐκπαίδευσώς των.

1) *Γενικά μαθήματα*: Ἡθικὴν καὶ Κοινωνικὴν ἀγωγὴν, Κοινωνικὴν Οἰκονομικὴν, Μαθηματικὰ καὶ Φυσικὰ, Γλωσσικὰ μαθήματα, Ψυχολογίαν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, Ὑγιεινὴν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος.

2) *Εἰδικὰ μαθήματα*: Ταῦτα θὰ ὀρίζωνται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τόσον τῆς συγχρόνου τεχνικῆς, ὅσον καὶ τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς ζωῆς δι' ὁμάδας ἐπαγγελματικῶν ἀσχολιῶν, ὥστε αἱ δυνατότητες ἐντάξεως τῶν ἀποφοίτων νὰ εἶναι πλεόνες.

3) *Πρακτικὴ ἀσκήσις*: Αὕτη πρέπει νὰ εἶναι πλήρης καθ' ὅλα τὰ ἔτη μὲ καθωρισμένας ὥρας τόσον εἰς τὸ ἐβδομαδιαῖον πρόγραμμα, ὅσον καὶ δι' ἔργα ἐκτενόμενα εἰς εὐρύτερον χρονικὸν διάστημα, ὥστε οἱ σπουδάζοντες νὰ διαμορφώσουν συνείδησιν περὶ προγραμματισμένων ἔργων.

Τὸ προσωπικὸν τῶν Ἑπαγγελματικῶν Σχολῶν δέον νὰ ἀνήκῃ ὀργανικῶς εἰς αὐτάς, ὥστε νὰ σχηματίζεται μόνιμος σύλλογος διδασκόντων, φορεὺς τοῦ πνεύματος τῆς Σχολῆς οὐχὶ δὲ στελέχη διδάσκοντα ὀλίγας ὥρας καὶ ἀνήκοντα εἰς ἄλλας σχολάς.

Αἱ Ἑπαγγελματικαὶ Σχολαὶ θὰ διακρίνονται εἰς κατωτέρας καὶ μέσας. Αἱ Κατωτέραι θὰ ἐπιλέγουν τοὺς μαθητάς των ἐξ ἀποφοίτων τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. Αἱ Μέσαι Ἑπαγγελματικαὶ Σχολαὶ θὰ δέχωνται κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων ἀποφοίτους τοῦ Τριετοῦς Μέσου σχολείου, ἀλλὰ καὶ ἀποφοίτους Κατωτέρων Ἑπαγγελματικῶν Σχολῶν, ἐμφανιζόντων ἰδιοφυίαν, ἐλεγχθεῖσαν διὰ τῆς εἰσιτηρίου ἐξετάσεως.

Ἡ διάκρισις Μέσης Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ Ἑπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ εἶναι πλήρης. Ἐγκατάμειξε ὀλίγων οἰκονομικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν μαθημάτων εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν σημερινῶν Γυμνασίων δὲν εἶναι λύσις τοῦ θέματος τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλ' ἀποτελεῖ νόθευσιν τόσον τοῦ σκοποῦ τοῦ Γυμνασίου ὅσον καὶ τῆς Ἑπαγγελματικῆς Παιδείας, ἀπαιτούσης ἐπαρκῆ διδασκαλίαν τῆς προβαλλομένης ειδικότητος, οὐχὶ δὲ τὴν παρεχομένην ὡς συνήθως ὑπὸ προσώπων ἀποτυχόντων ὡς εἰδικῶν ἐπαγγελματιῶν.

5. Ἡ μόρφωσις τῶν ἐνηλίκων διὰ Μορφωτικῶν Κέντρων.

Ἡ φροντίς περὶ παιδείας σήμερον δὲν περιλαμβάνει μόνον τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἐκτείνεται εἰς τὴν ὅλην διάρκειαν ζωῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ Σολώνας ῥῆσις ἐπηληθεύθη, ἐφαρμοσθεῖσα καὶ τυπικῶς.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ κατηγορία τῶν ἀφερομένων εἰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς, ἥτις συνεχῶς μελετᾷ καὶ ἔρευα. Ἡ παροχὴ πνευματικῆς τροφῆς διὰ πᾶσαν ἡλικίαν ἀπέβη καθολικὴ ἀνάγκη. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ὁ παιδευτικὸς θεσμὸς τῆς *μορφώσεως τῶν ἐνηλίκων* (adult education). Οὗτος ἤρχισε κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὰς Σκανδι-

ναυϊκὰς χώρας, ἔπειτα ὅμως διεμορφώθη ἐπὶ θετικωτέρας βάσεως. Τὸ Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον ἀρχίζει μὲ γνώσεις ὑψηλῆς στάθμης. Μία συνεχὲς πραγματικότης ὅμως εἶναι τὸ δεδομένον, ὅτι ἐν ποσοστὸν πολιτῶν παραμένει μὲ ἡλαττωμένην μόρφωσιν λόγῳ ἀτομικῶν δυσχερειῶν ζωῆς κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἐπειτα ἡ συνεχὲς ἐξέλιξις τῆς ἐπιστημονικῆς, τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς υποχρεώνει πάντας νὰ ζητοῦν μέσα κατατοπισμοῦ εἰς τὰς νέας ἐξελίξεις. Ἡ αὐξήσις προσέτι τοῦ ἐλευθέρου χρόνου τῶν προσώπων ἔνεκα τῆς προοίους ἐλαττώσεως τῶν ὥρων ἐργασίας καὶ ἡ πρώϊμος ἔξοδος ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος μετὰ τὴν γενίκευσιν τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων ὁδηγεῖ εἰς τὴν καθολίκευσιν τῆς ζητήσεως ἀλλὰ καὶ προσφορᾶς πνευματικῆς τροφῆς. Αὕτη δὲν ἀφίεται πλέον νὰ παρέχεται ὡς ἐμπορικὴ ἐπιχειρήσις, εἴτε ὡς ἐπίδρασις ὀργανώσεων μὲ ἰδίους σκοπούς.

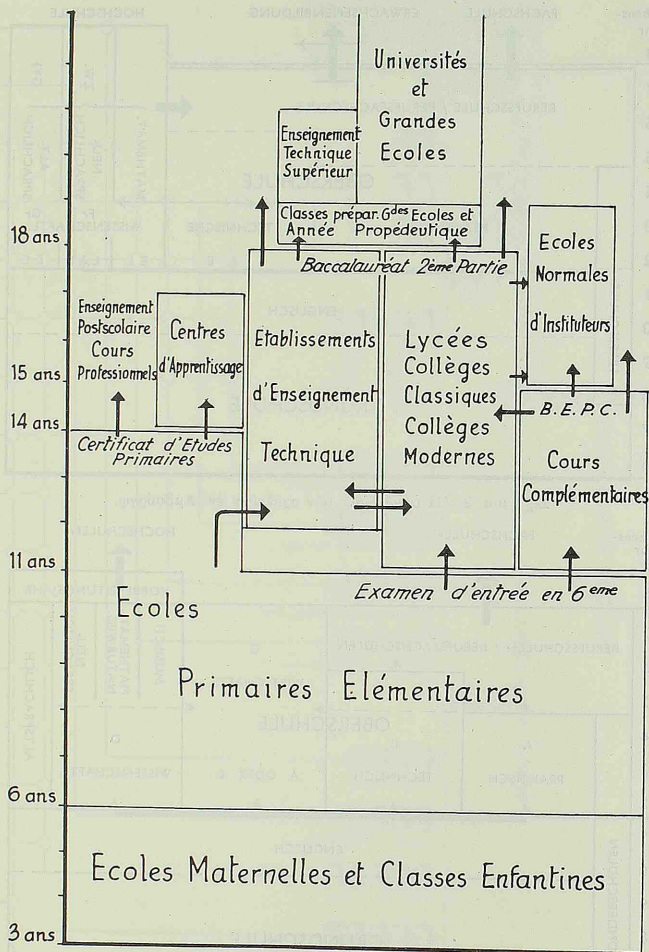
Τὸ θέαμα καὶ τὸ βιβλίον ἐμπορικῶς προσφερόμενα κολακεύουν συχνὰ χαμηλοτέρας ροπᾶς καὶ δὲν συμβάλλουν πάντοτε εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῶν μαζῶν. Ἐπειδὴ ἡ δύναμις τῶν δύο τούτων μέσων εἶναι μεγίστη, ἐπιχειρεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων κρατῶν ἡ δι' ὑπευθύνου θεσμοῦ ὅχι μόνον παρακολούθησις τῆς κυκλοφορίας των¹, ἀλλὰ καὶ διάδοσις τῶν καταλλήλων εἰς τὸν λαόν, ὁμοῦ μὲ ἄλλα μέσα μορφώσεως συμπληρωματικῆς. Ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι ἐπιτακτικωτέρα εἰς τὰς μικρὰς πολιτείας. Ἐπ' αὐτῶν αἱ μεγάλαι κατευθύνουν τὰς ἀντιμαχομένας ἐπιρροὰς τῶν, καλυπτομένας ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς κατ' ἀμοιβαιότητα ἐλευθέρως κυκλοφορίας τῶν ἰδεῶν.

Ἀκριβῶς ἡ συνεχὲς προβολὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιλήψεως περὶ ζωῆς, θρησκευτικῆς, οἰκογενειακῆς, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, ἔθνικῆς, εἰς τὰς εὐρείας μάζας τῶν ἐνηλίκων δέον νὰ παρέχεται ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπιμορφωτικῶν στοιχείων. *Κέντρα Μορφωτικὰ* μὲ Βιβλιοθήκην καὶ Ἀναγνωστήριον, μὲ Αὔθουσαν διαλέξεων συναυλιῶν, ἑορτῶν, προβολῶν μορφωτικοῦ κινηματογράφου, μὲ Κύκλους σπουδῶν γνώσεων συμπληρωματικῶν, γλωσσῶν κλπ. ἐπιτελοῦσιν ἔργον παιδευτικὸν κοινῆς ἀνάγκης.

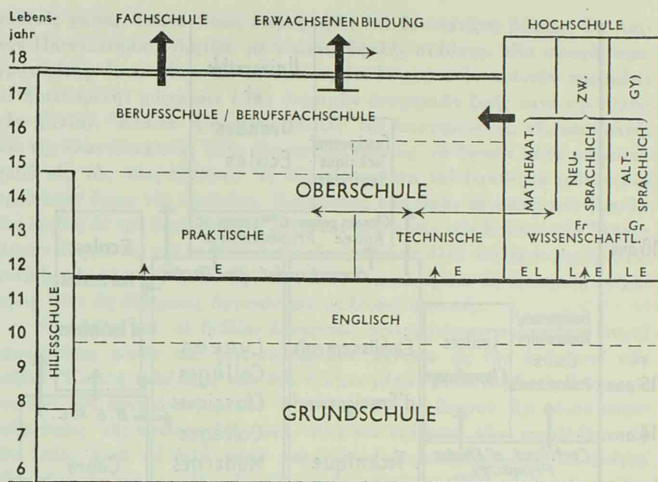
Τὸ ἔργον τοῦτο ἀσκεῖται βεβαίως καὶ δι' ἰδιωτικῶν πρωτοβουλιῶν καὶ Συλλόγων, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει σποραδικῶς. Ἡ ἀνάγκη τῆς συστηματοποιήσεώς του, τῆς συσσωματώσεως τῶν διαχύτων σχετικῶν δυνάμεων, τῆς μονίμου ἀσκήσεώς του ἐπιβάλλει τὴν παρ' εἰδικῶν παιδευτικῶν στελεχῶν ἀνάληψίν του.

Ἡ ἀναδιόρθωσις τῆς Παιδείας δέον, κατὰ τὰ ὧς ἄνω, νὰ προέρχεται ἀπὸ ἐνιαίαν θεώρησιν τοῦ ὅλου λειτουργημάτός της, ἵνα αἱ διδόμεναι λύσεις ἔρχονται ὡς ἀπάντησις εἰς τὰ αἰτήματα τῶν συγκεκριμένων πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους.

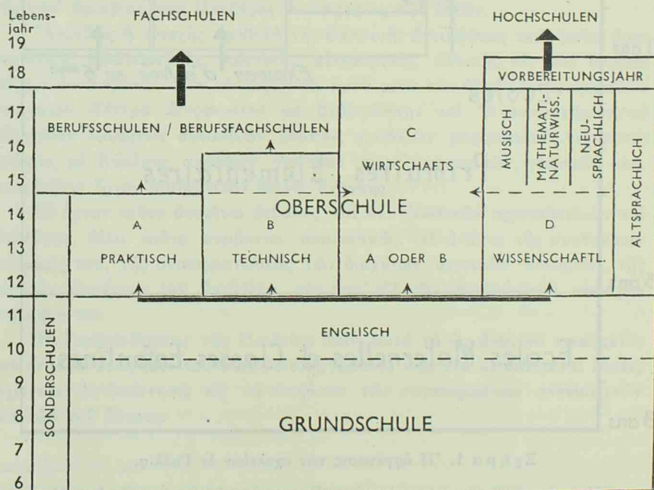
1. Παραβ. United Nations, Statistical Yearbook 1956, πίναξ 179.

Σχῆμα 1. Ἡ ὁργάνωσις τῶν σχολείων ἐν Γαλλίᾳ.

Σχῆμα 2. Ἡ ὁργάνωσις τῶν σχολείων ἐν Ἀμβούργῳ.

Σχῆμα 3. Ἡ ὁργάνωσις τῶν σχολείων ἐν Βρέμῃ.

ΗΛΙΚΙΑΙ ΖΩΕΣ	
ΕΤΟΣ	25
	24
	23
	22
	21
	20
	19
	18
	17
	16
ΕΤΟΣ	15
	14
	13
	12
	11
ΕΤΟΣ	10
	9
	8
	7
	6
ΕΤΟΣ	5
	4
	3

ΕΦΗΒΙΚΗ

ΠΡΟΕΦΗΒΙΚΗ

ΠΑΙΔΙΚΗ

ΝΗΠΙΑΚΗ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

ΜΕΤΑΣΧΟΛΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΕΡΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ
ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ
ΦΟΙΤΗΣΙΣ ΕΙΣ
ΣΧΟΛΑΣ
ΜΑΘΗΤΕΙΑΣ

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
ΕΙΣ ΕΡΑΓΓΕΛΜΑ

2α. ΣΥΜΠΛΗΡ.-ΒΑΘΜΙΣ

ΣΤΟΙΧΕΙ

1π. Β Α Σ

Ν Η Π

ΠΑΙΔ

ΜΕΤΕΚΠ
ΑΝΟΤΑΤ

ΑΝΟΤΑΤ
ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ
ΕΡΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚ
ΕΚΡΑΙΔΕΥΣΙ

ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΙ ΕΞΕΤΑΣ

ΜΕΣΔΙ
ΕΡΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑΙ
ΣΧΟΛΑΙ

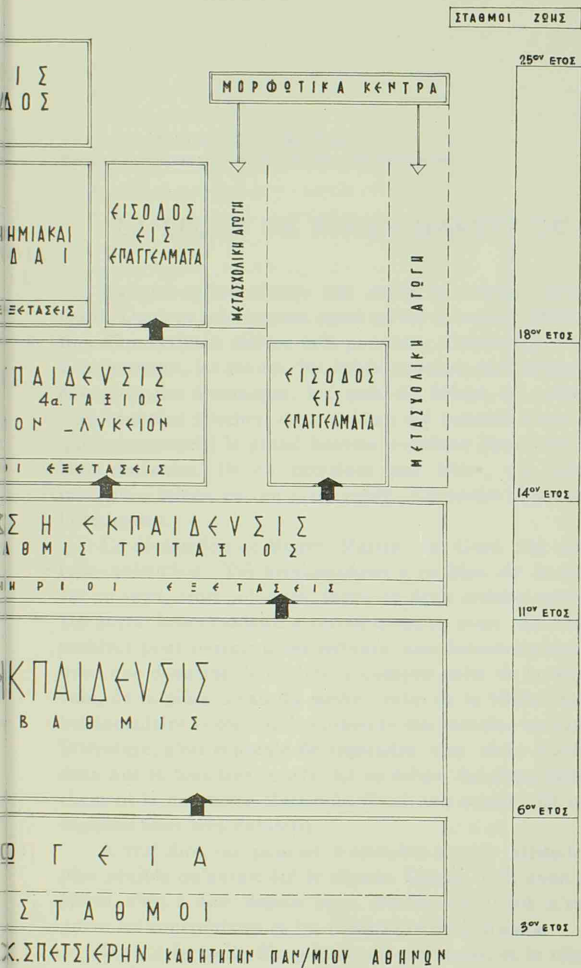
ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

ΚΑΤΟΤΕΡΑΙ
ΕΡΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑΙ
ΣΧΟΛΑΙ

ΚΑΤΑΡΤΙΣΤΕΣ

ΣΧΕΔΙΟΝ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ

Σχῆμα 5. Σχέδιον τοῦ συγγραφέ

σεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠΙΕΤΣΙΕΡΗΣ